

### Список використаних джерел

1. ВИТЯГ ІЗ ДОДАТКУ До Наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015р. №641 Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах.
2. Крисовата Т. Навіки в наших серцях : [спогади про Ігоря Крисоватого, загиблого учасника АТО]. *Вижницькі обрії*. 2015. №3.
3. Лясковська К.А. Нарис – присвята Олені Тодорівні Крисоватій. *Її ім'ям мій освітився світ: збірка учнівських нарисів учасників Всеукраїнського конкурсу «Мама Героя»* (Чернівецька область). Чернівці, 2017.

**Киселиця О. М.**

*кандидат педагогічних наук,  
доцент кафедри фізичної культури  
та основ здоров'я Чернівецького  
національного університету  
імені Юрія Федьковича;*

**Богданюк А. М.**

*кандидат педагогічних наук,  
доцент кафедри педагогіки та методики  
початкової освіти Чернівецького  
національного університету  
імені Юрія Федьковича;*

**Богданюк В. В.**

*студент коледжу Чернівецького  
національного університету  
імені Юрія Федьковича  
м. Чернівці, Україна*

## **ВПЛИВ ПРОЦЕСУ СПІЛКУВАННЯ НА РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДИТЯЧОЇ ОСОБИСТОСТІ У ВЗАЄМОДІЇ «БАТЬКИ-ДІТИ»**

**Актуальність дослідження.** Виховання у дітей стійкої пізнавальної потреби, розвиток пізнавальних інтересів завжди були актуальними проблемами. Особливої ваги набувають вони й сьогодні, у період становлення України, коли ринкові умови розвитку економіки, соціальні перетворення в суспільстві й самі обставини життя вимагають міцних знань, ініціативи, поінформованості, конкурентно-спроможності. А постійне накопичення знань вимагає не тільки природної допитливості, а й здатності аналітично, творчо мислити, вміти добирати інформацію тощо.

Зважаючи на вищевикреслене, ставимо за **мету**: розглянути вплив процесу спілкування у взаємодії «батьки-діти» на розвиток їх пізнавальної активності.

**Стан дослідження проблеми.** Отож, зрозуміло: проблема розвитку пізнавальної активності школяра не є новою в історії педагогічної думки та, більш того, актуальна чи не в кожному періоді розвитку педагогіки й відтворена в ідеях видатних мислителів Древньої Греції, Риму, Древнього Сходу. Відповідно проблема спілкування досліджувалася багатьма вченими: Л. Виготським, О. Бодальовим, О. Киричуком, Л. Буєвою, Б. Ломовим, О. Леонтьєвим, В. Соковніним та ін., які окреслювали її як специфічний вид взаємодії індивідів, їх міжособистісних контактів. І не випадково, аджеспілкування є найважливішим фактором формування особистості дитини, засобом її виховання, забезпечує взаємний обмін діяльністю, інтересами, ідеями, установками, тобто взаємодію суб'єктів спілкування [2, с. 310].

**Розкриття проблеми дослідження.** Відповідно зауважимо, що вагому роль у теорії і практиці навчання школярів відіграє визначення критеріїв сформованості пізнавальної активності. Проте єдиного підходу до вирішення проблеми немає. У психолого-педагогічних дослідженнях хвиділяють три рівні пізнавальної активності учня початкових класів:

1. Репродуктивно-наслідувальна (репродуктивна) пізнавальна активність, коли досвід діяльності накопичується через досвід іншого, а засвоєння зразків супроводжує дитину протягом усього навчання у початковій школі, проте рівень власної активності особистості ще недостатній.

2. Реконструктивна пізнавальна активність, яка вимагає не тільки копіювання, але і вибір способів діяльності із поданих, самостійне їх застосування, просте перенесення знань в іншу ситуацію.

3. Творча пізнавальна активність, що являє собою найвищий рівень, коли в процесі діяльності учень може самостійно визначати завдання, обирати оригінальні шляхи їх вирішення, а показниками творчої активності дитини є ініціативність, самостійність, стійкий інтерес до пізнання тощо [1, с. 217].

Зауважимо, що молодшого школяра характеризують інтенсивний розвиток інтелекту, допитливість, потреба в активності та інтерес до пізнання нового, схильність до творчості. Оптимальними засобами розвитку в молодших школярів пізнавальної активності виступають: навчальний зміст; форми, методи і прийоми організації навчання; емоційна атмосфера навчання.

Зокрема, невід'ємною емоційною сферою життєдіяльності особистості є спілкування, бо ж саме у суспільстві, в постійній взаємодії з іншими людьми живе та розвивається. І, як правило, спілкування відбувається у середовищі соціального загалу: групи, колективу, суспільства в цілому, виникає у зв'язку із певними індивідуальними та соціальними потребами. Саме в процесі спілкування та лише через спілкування може проявитися сутність людей.

Як визначають дослідники, спілкування – це особлива форма взаємодії людей, у ході якої відбувається обмін інформацією, насамперед, інтересами,

ідеями, формуються установки індивіда, її потреби, засвоюється досвід, відбувається соціалізація особистості. Його ціль – створення взаєморозуміння між людьми, установлення психологічного контакту, що впливає на знання, діяльність, відношення, почуття й інші виявлення спрямованості особистості, тому що контакти між людьми під час спілкування – необхідна умова існування особистості [4, с. 311].

Звернемося до визначення спілкування за авторством видатного дослідника та філософа Б. Паригіна, де «спілкування – складний і багатогранний процес, який може виступати водночас як і процес взаємодії особистостей, і як інформаційний процес, та як ставлення людей одне до одного, як процес їхнього взаємовпливу, як процес співпереживання та взаєморозуміння один одного» [5, с. 52].

Навчання та виховання школярів здійснюється через педагогічне спілкування, суб'єктами якого виступають вчителі, школярі, батьки, дорослі та діти, що, спілкуючись, взаємодіють. Успішність же спілкування у пізнавальній діяльності молодшого школяра визначається його комунікативністю, що складає систему якостей та властивостей особистості та характеризує собою:

- емоційне ставлення до ровесників, навколишніх людей; вміння виявляти емпатію, уміння ставити себе на місце іншої людини, співпереживати, відчувати чужий біль, переживання і чужорадість, бачити світ його очима; уміння володіти своїм емоційно-почуттєвим станом;

- знання норм та правил спілкування із навколишніми; здатність осмислювати процес спілкування (спостерігати та розуміти), прогнозувати ситуації спілкування; заглиблення у свій внутрішній світ, здатність до рефлексії, уміння інтуїтивно визначати стан іншого, зіставлення індивідуальних особливостей із вимогами довкілля;

- ціннісні орієнтації особистості в сфері спілкування, що виступають критеріальною основою емоційного ставлення до навколишніх, тобто симпатія чи апатія; здатність до об'єктивної оцінки поведінки та вчинків навколишніх і своїх; уміння тверезо оцінювати ситуації спілкування;

- вияв турботи та переживання про навколишніх, самостійність і ініціатива в наданні допомоги; творче ставлення до спілкування із оточуючими людьми [3, с. 88].

Отже, дидактично спрямоване спілкування ефективно впливає на розвиток пізнавальної активності молодших школярів, адже воно являється джерелом інформації та створює умови, за яких можна висловити свою думку на рівних, самостійно вишукувати варіанти вирішення проблем та завдань, дає можливість самостверджуватись. Стан емоційного комфорту робить учнів більш упевненими у собі, породжує в дитячій особистості лідерські якості.

Керівництво спілкуванням здійснює педагог, учитель, вихователь, яким належить центральне місце у навчально-виховному процесі. Та, безперечно, великі можливості для пізнавального спілкування має сім'я, яка виступає провідною ланкою виховання дитини, бо створює сприятливий психолого-педагогічний мікроклімат. Проте, сьогодні відчувається дефіцит систематичного контакту між батьками і дітьми. У деяких сім'ях у зв'язку з цим проявляється конфліктність, наявність психологічних бар'єрів, обмеженість змісту спілкування. До того ж для виховання та навчання дітей у батьків не вистачає психолого-педагогічних знань, тому вони не можуть продуктивно впливати на виховний процес своїх чад. Тож надзвичайно важливою передумовою для вчителя є організація спілкування в сім'ї учня.

Адже, сім'я, родина, рідне та близьке оточення – найвища цінність на Землі, яка робить життя кожної людини щасливим, повноцінним та плідним. Сім'я є першоосною духовного, економічного і соціального розвитку суспільства. Родина виступає як основне емоційне мікросередовище, в якому розвивається та виховується дитяча особистість із моменту її народження. Світоч української етнопедагогічної науки М. Стельмахович зазначає, що «виховний феномен, як і саму сім'ю, нічим замінити неможливо».

Так, перебуваючи в лоні сім'ї, індивідум формується в так званих «природних умовах». Вихователі та вчителі тут найближчі і найдорожчі для учня люди, з якими вона постійно спілкується і яким вона довіряє. Саме в сім'ї бере початок світогляди, ідейні і моральні переконання особистості, етичні й естетичні ідеали і смаки, норми поведінки та трудові навички. Тут дитина вперше сприймає особливості рідної мови, історії та культури рідного народу, традицій, звичаїв та обрядів. Видатний вітчизняний педагог В. Сухомлинський писав: «У сім'ї, образно кажучи, закладається коріння, з якого виростає і пагін, і гілки, і квітки, і плоди. Сім'я – це джерело, водами якого живиться повноводна річка нашої держави» [6, с. 38].

Опираючись на результати сучасних досліджень (П. Щербаня та ін.), можемо зробити висновок, що сім'я: створює сприятливий емоційно-психологічний мікроклімат; формує характер, відношення до людей, суспільства, праці, природи тощо; дає «уроки життя» в усіх його проявах, виконуючи своєрідне тренування у виконанні певних функцій [7, с. 3].

Отже, весь виховний процес в сім'ї дитини – це, насамперед, постійне спілкування: передання інформації дітьми дорослим про свої справи, справи у школі, класі; отримання порад та бесіди з дорослими; оцінка власної поведінки, інформація про стан своїх почуттів та емоцій; вирішення конфліктів та проблем з однокласниками або старшими дітьми, коли дорослі виступають у ролі арбітрів. І від того, як складається спілкування в сім'ї, залежить психологічний мікроклімат, що вагомо впливає на психологічний стан особистості дитини.

Численними дослідженнями доведено, що вагоме значення для побудови продуктивної взаємодії членів сім'ї має стиль спілкування. Прийнято виділяти такі провідні стилі спілкування, як ліберальний, демократичний, авторитарний, у залежності від яких переважає співробітництво, компроміс, суперництво (настоювання на своєму), пристосування (намагання зберегти відносини); уникнення (неприємного) [8, с. 36].

Сучасні наукові розвідки доводять, що сімейнеспілкуванняреалізується в трьох формах: емоційній (турбота, ласка, ніжність), мовленнєвій (вираженняспівчуття, розкриття норм поведінки, порад,) ситуативній (контакт дорослихіздитиною у іграх, розвагах та в праці). Отож, проблема пізнавальногоспілкування в сім'їмолодшого школяра є досить актуальною, тому виникає потреба в організації вчителем спілкування дітей і батьків, підвищенні його ефективності. Від ефективності побудови цього процесу залежать результати навчання дитини, спрямованість і рівень її розвитку, адже пізнавальне спілкування підвищує ефективність самого процесу засвоєннязнань, поглиблює їх, активізує пізнавальну діяльність.

Особливо заслуговує на увагу дослідників-науковців та вчителів-праткиків сфера спілкування учителя з батьками учнів: необхідно посилити допомогу сім'ї й водночас підняти її відповідальність за виховання підростаючого покоління. А процес підвищення ефективності виховання у великій мірі залежить від узгодженості зусиль та єдності вимог до учнів у сім'ї і школі, й можливе за умов цілеспрямованої організації цього процесу.

**Висновки.** Таким чином, з плином часу досліджувана нами проблема набуває все більшої актуальності в сучасному просторі. І, звичайно, школа виконує головну роль організатора та координатора освітньої діяльності, тому й докладає зусиль з метою вдосконалення своєї освітньої діяльності та відповідає за належний розвиток співпраці з сім'єю учня. Батьки ж, у свою чергу, теж зобов'язані сприяти й допомагати школі та вчителям у налаштуванні сприятливих контактів і взаємин.

### Список використаних джерел

1. Варій М. Й. Загальна психологія. Підруч. [для студ. психол. і педагог. спец.]. [2-ге видан., випр. і доп.]. Київ: «Центр учбової літератури», 2007. 968 с.
2. Вовчик-Блакитна О. О. Емоційне благополуччя дитини – засіб і мета реабілітаційної роботи. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами* : [зб. наук. праць]. Київ: Університет «Україна», 2016. 448 с.
3. Волянська О. В. Соціальна психологія : Навч. посіб. Київ: Знання, 2018. 275 с.
4. Выготский Л. С. Педагогическая психология. Москва: Педагогика, 1996. 480с.
5. Дубровініна Н. В. Психофізіологія дитини. *Знання України*. 2016. № 6. С. 50-53.
6. Зязюн І. А. Гуманістична стратегія з теорії і практики навчального процесу. *Рідна школа*. 2000. № 8. С.38-42.

7. Калошин В. С. Вплив емоцій на ефективність навчального процесу. *Практична психологія і соціальна робота*. 2017. № 14. С. 2-5.
8. Кан-Калик В. А. Грамматика общения. Москва: Роспедагенство, 1995. 108с.

**Кіт Г. Г.**

*кандидат педагогічних наук, доцент,  
декан факультету дошкільної, початкової освіти та  
мистецтв імені Валентини Волошиної*

**Романенко І. В.**

*здобувач ступеня вищої освіти «магістр»  
спеціальності 013 «Початкова освіта»  
Вінницького державного педагогічного  
університету імені Михайла Коцюбинського,  
м. Вінниця, Україна*

## **ПРОБЛЕМА НЕУСПІШНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ОДИН З НАЙГОЛОВНІШИХ АСПЕКТІВ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ**

Шкільні роки – один із найважливіших етапів у житті людини. У цей час найактивніше формується її особистість, відбувається розумовий та психічний розвиток. Існує загальновідомий факт: найбільш важливим періодом у соціально-психологічному становленні особистісної успішності учнів є перехід дитини з дошкільного в молодший шкільний вік.

У дітей даного віку спостерігається багато психологічних особливостей, які сприяють виникненню явища неуспішності. Тому саме в цьому віці можуть закріпитися такі властивості особистості, як «важкий характер», конфлікти із друзями та рідними, низька самооцінка й, передусім, відставання у навчанні. Хоча з іншого боку, такі стани дітей молодшого шкільного віку можна вважати найбільш сприятливими до навчально-виховних впливів, що дає можливість проводити ефективну формуючу і, що не менш важливо, коригуючу роботу з подолання особистісної неуспішності учнів початкової школи.

На допомогу все частіше приходять мистецтво, яке легко поєднується практично з усіма галузями та науками. Педагогіка починає розкриватись і ділитись на десятки інших підгалузей, кожна з яких несе в собі окрему, корисну інформацію для учнів та вчителів. З'являється велика кількість новітніх методик, які стають корисними у роботі з різними дітьми. Зокрема, великий інтерес у суспільстві представляє література з арт-терапії, що у свою чергу висвітлює низку нових дієвих та ефективних технік для школярів.

**Мета статті** – проаналізувати проблему неуспішності учнів молодшого шкільного віку, як один із найголовніших аспектів соціально-психологічного